

Peníze a stát

Vladan Hodulák

Tato prezentace je určena výhradně pro studenty kurzu Mezinárodní politická ekonomie (MVZ401) na FSS MU v akademickém roce 2019/2020. Jakékoliv nakládání s prezentací pro jiné než studijní účely v tomto kurzu je zakázáno.

Peníze v ekonomii hlavního proudu

- Vymezení peněz na základě funkcí, které plní
 - Zúčtovací jednotka (měřítko hodnoty)
 - Uchovatel hodnoty
 - Prostředek směny (dnes v ekonomii nejdůležitější)
- Teorie vzniku a vývoje peněz
 - A. Smith, C. Menger
 - Peníze se vznikly, protože pomohly vyřešit problém s dvojitou shodou potřeb - peníze jsou první radě prostředek směny
 - Hlavním tématem vývoje peněz je snižování transakčních nákladů
- Vztah mezi penězi a bohatstvím a **klam z kompozice**
- Kvantitativní teorie peněz: $M \times V = P \times Q$

Otazníky ohledně standardního výkladu

- Velmi omezený vliv na reálné ekonomické veličiny
- Otázka role státu
- Teoretické problémy
 - Rozpor mezi penězi jako uchovatelem hodnoty a jako prostředkem směny
 - Nepřiznané předpoklady (směna, vlastnická práva)
- Empirické problémy – antropologické studie jej zásadně zpochybňují

Státní a kreditní teorie peněz

- Peníze jsou především měřítko hodnoty a vznikly za účelem hospodářské koordinace ve veřejném zájmu
- Vyvinuly se z předpeněžních společenských závazků
- Peníze jako instituce
 - Vyjádření pravidla, když osoba X předá věc reprezentující peníze osobě Y, udělá tato nějaký úkon anebo předá osobě X určitou věc
 - Je potřeba oddělit peníze jako měřítko, jako instituci a věc, která ji představuje
 - Kdokoli může peníze (závazky) vydávat a téměř cokoli může tento závazek (peníze) reprezentovat (dobytek, dřevěná hůlka, drahý kov, papír)
 - Problém je, jak přimět lidi k přijímání takovýchto závazků a jak generalizovat závazek (takovýto obecný závazek může následně působit jako prostředek směny)
 - Vztah mezi daněmi a penězi
- Problémy – podceňování role soukromého sektoru a politické udržitelnosti systému

Vymezení peněz

- Peníze jsou nástroj, který slouží ke koordinaci lidí při produkci a rozdělování
- Peníze jsou v první řadě měřítko hodnoty, další funkce závisí na podobě hospodářského systému
 - Nejčastěji měří hodnotu institucionalizovaných sociálních závazků – dnes jsou to peněžní dluhy
 - Prostředkem směny se stávají až s přechodem na tržní vztahy
- Nástin vzniku a vývoje peněz
 - Měřítko hodnoty usnadňující hospodářskou koordinaci v Sumeru
 - Peníze jako zobecněný závazek - vznik mincí v Lýdii
 - Peníze a první trhy

Peníze a stát

- Proč lidé přijímají peníze?
 - Důvěra lidí vs. zákonné platidlo vs. daně a poplatky
- Stát
 - Je po většinu historie dominantním emitentem peněz
 - Určuje, co reprezentuje peníze
 - **Hierarchie peněz**
 - Nikdo jej nemůže donutit k bankrotu ve vlastní měně
- Reálná omezení
 - Inflace (deflace)
 - Vnější hospodářské vztahy (vyrovnávání platební bilance)

Monetární a fiskální politika

– Monetární politika

- Opatření, jimiž se vlády snaží působit na peněžní veličiny (množství peněz v oběhu, úroková sazba).
- Konkrétní opatření závisí na zvolených cílech (hospodářský růst, nezaměstnanost, měnová stabilita).

– Fiskální politika

- Opatření ve struktuře státních příjmů a výdajů za účelem ovlivnit chod ekonomiky.

– Politické problémy s monetární a fiskální politikou – redistribuční dopady na různé skupiny obyvatel

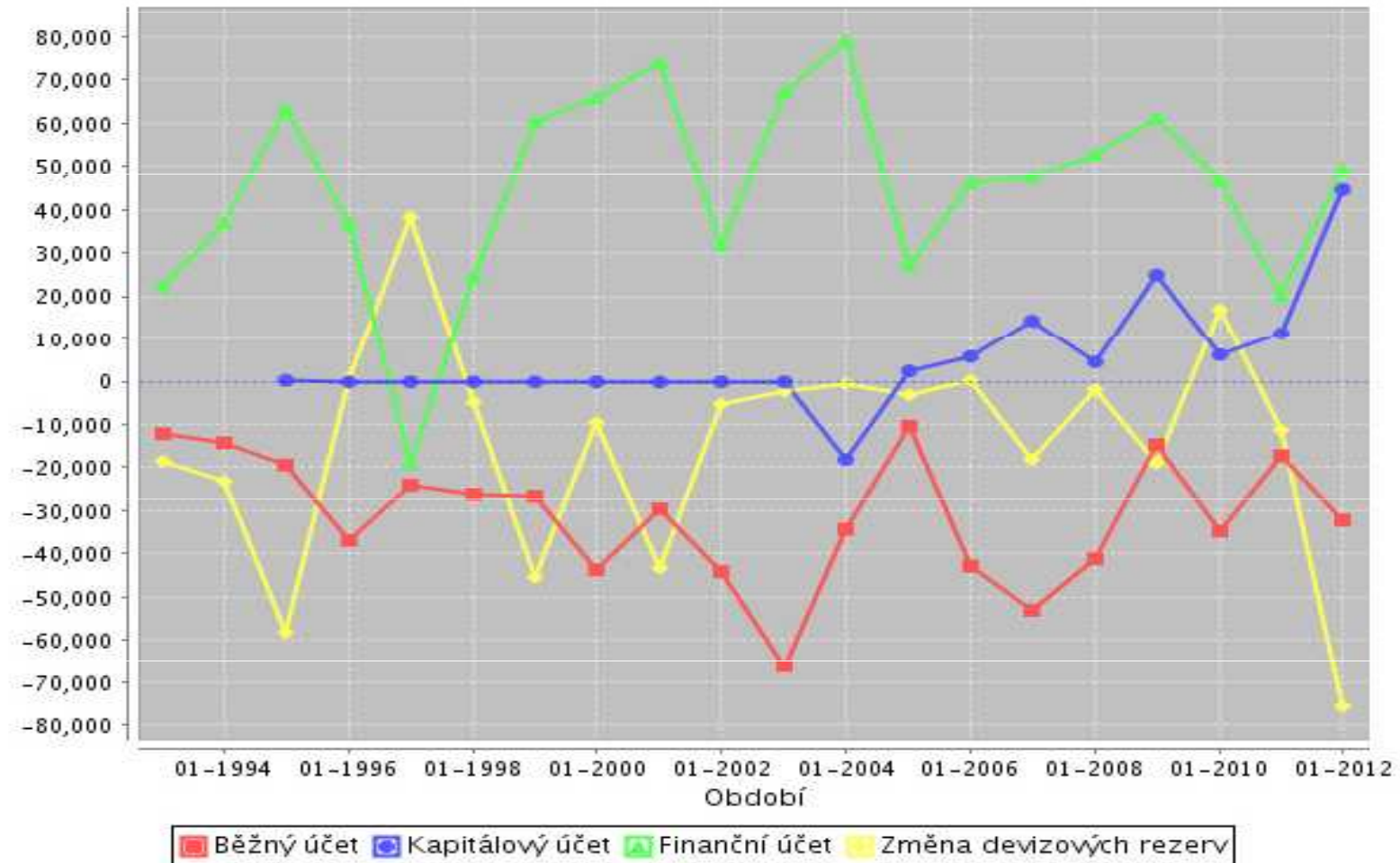
Spory o podobu peněžním systému

- Peníze umožňují státu mobilizovat zdroje pro veřejný zájem
- Spory o podobu veřejného zájmu a o rozložení příspěvků na něj
- Stát vs. věřitelé vs. dlužníci - > pravidla pro fungování peněžního systému
- Historické příklady sporů
 - Athény
 - Anglie
- Finanční sebeomezení státu
 - Nezávislost centrální banky
 - Stropy státních deficitů
 - Maximální výše dluhu
 - Omezení nabídky peněz (zlatý standard, fix)

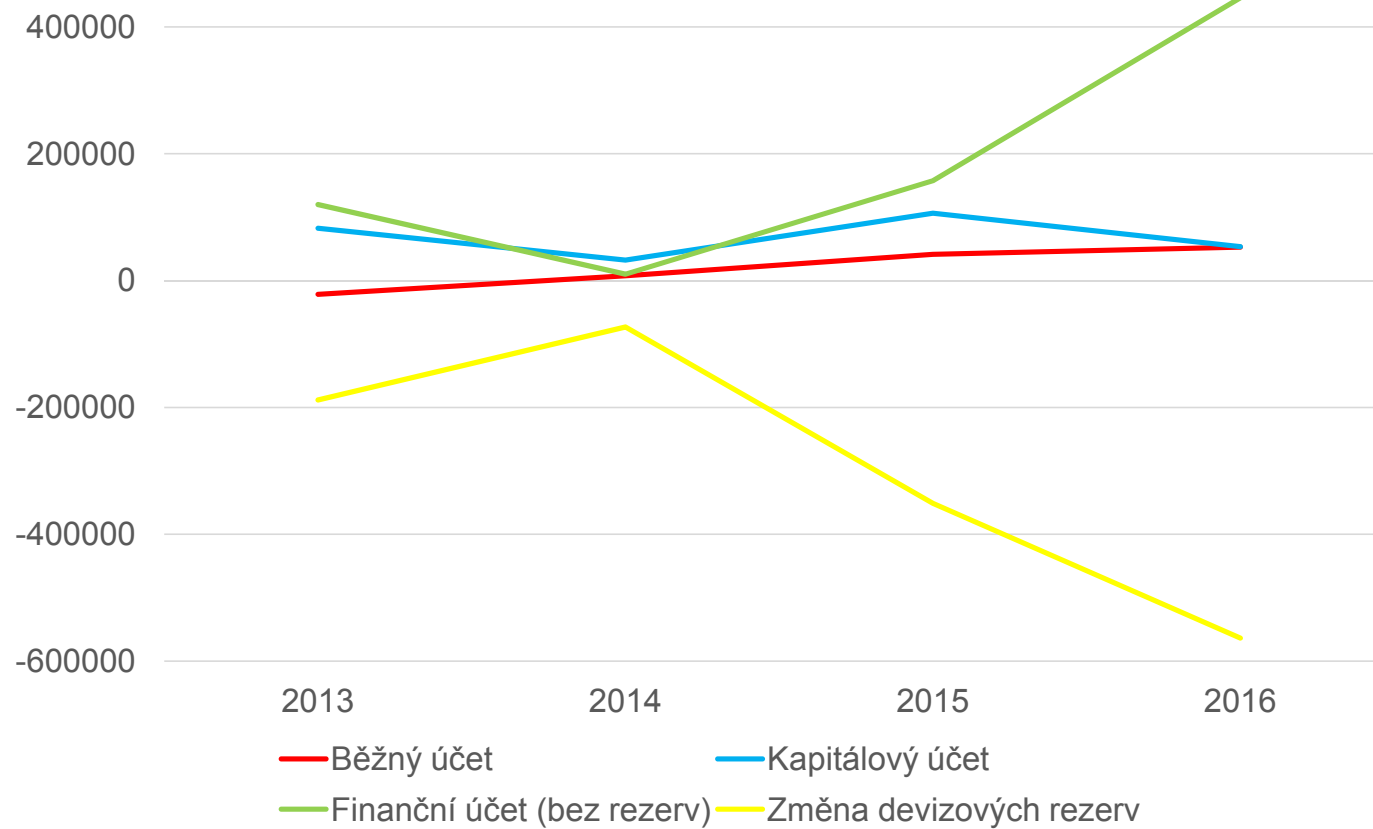
Platební bilance

- Bilanční účet státu na kterém se zachycují peněžní toky z/do země za určité období (typicky rok). Z definice je vyrovnaná (platby do zahraničí–platby přijaté ze zahraničí=0)
- Dělení PB
 - **běžný účet** (platby za zboží a služby, bilance výnosů), pokud země více vyváží existuje přebytek BÚ, pokud více dováží existuje deficit BÚ
 - **kapitálový účet** (peněžní převody spojené s převodem kapitálu v jeho hmotné formě, málo významný)
 - **finanční účet** (přímé a portfoliové zahraniční investice, finanční deriváty a ostatní investice včetně spekulativních, **změna devizových rezerv**) pokud existuje přebytek FÚ země si půjčuje ze zahraničí – příliv kapitálu, pokud existuje deficit FU země půjčuje do zahraničí – odliv kapitálu
- **Investiční pozice** – čistý vztah vůči zahraničí (věřitelská×dlužnická pozice), rozdíl mezi aktivy a pasivy

Statistika platební bilance (v mil. Kč)

Vývoj PB ČR 2013-2016

Čistá mezinárodní investiční pozice v % HDP (2014)

Švýcarsko	119,6	USA	-39,7
Japonsko	74,8	Slovensko	-70
Německo	36,4	Španělsko	-94,5
Čína	17,1	Irsko	-106,7
Rusko	16,7	Portugalsko	-111,6
ČR	-35,6	Řecko	-121,9

Zdroj: Mezinárodní měnový fond

Vnější nerovnováha

- Nerovnováha mezi jednotlivými účty platební bilance
- Udržitelnost deficitů běžného účtu PB
- Státní rozpočet × běžný účet PB
- Způsoby vyrovnání PB
 - Fixní kurzy
 - Plovoucí kurzy
 - Ostatní
- Politické problémy s vnější nerovnováhou – redistribuční dopady